

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Факультет педагогічний
Кафедра початкової та дошкільної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи

Н.В. Михальченко

30 серпня 2023 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

Ступінь бакалавра

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність 013 «Початкова освіта», 012 «Дошкільна освіта»

Освітня програма: «Початкова освіта», «Дошкільна освіта»

2023-2024 навчальний рік

Анотація

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта» складена к.пед.н., доцентом Шапочкою Катериною Анатоліївною відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів педагогічних спеціальностей.

Дана програма «Інклюзивна освіта» може бути використана багато профільно в системі підготовки студентів та перепідготовки, підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

У програмі «Інклюзивна освіта» представлено теоретико-методологічні, нормативно-правові та організаційно-методичні засади інклюзивної освіти. Програма спрямована на висвітлення питань диференційованого викладання та оцінювання навчальних досягнень та розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі; взаємодії з різнопрофільними фахівцями та батьками дітей з особливими потребами; адаптації/модифікації курикулуму й методики викладання; розроблення індивідуальних навчальних планів та програм для дітей з особливими освітніми потребами на основі визначення їхніх потреб тощо. Для поглибленого вивчення пропонуються корисні ресурси, які складають сучасні наукові матеріали зарубіжних вчених, зокрема, канадських.

Мета курсу – надати студентам сучасні базові знання з інклюзивної педагогіки, зокрема, розкрити тенденції й проблеми становлення інклюзивної освіти в країнах Західної Європи та Північної Америки, розкрити особливості впровадження інклюзивного навчання в системі національної освіти.

Основним завданням курсу є: надання студентам ґрунтовних знань в галузі інклюзивної освіти, а саме у сфері діагностико-аналітичної і консультативної діяльності сформувані у студентів здатність використовувати професійно-профільовані знання; здатність до проектування і впровадження психолого-педагогічних технологій; уміння консультувати осіб з ООП, батьків (законних представників) дітей з ООП з питань організації і реалізації індивідуальних освітніх і абілітаційних/реабілітаційних психолого-педагогічних програм, оптимізації соціально-середовищних умов життєдіяльності; уміння консультувати педагогів освітніх організацій, які здійснюють інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, інклюзивне середовище, універсальний дизайн, курикулум, індивідуальна програма розвитку*

Summary

"Inclusive Education" the normative discipline program is made by PhD, Associate Professor Kateryna Shapochka in accordance with the educational-professional program of bachelors of pedagogical specialties.

This program "Inclusive Education" can also be used in in the system of student training and retraining, professional development of teachers.

The program "Inclusive Education" presents theoretical and methodological, regulatory and organizational and methodological principles of inclusive education. The program aims to highlight the issues of differentiated teaching and assessment of educational achievements and development of children with special educational needs in an inclusive environment; interaction with various specialists and parents of children with special needs; curriculum adaptations / modifications and teaching methods; development of individual curricula and programs for children with special educational needs based on the definition of their needs, etc. For in-depth study, useful resources are offered, which are modern scientific materials of foreign scientists, in particular, Canadian.

The aim of the course is to provide students with modern basic knowledge of inclusive pedagogy, in particular, to reveal trends and problems of inclusive education in Western Europe and North America, to reveal the features of inclusive education in the national education system.

The main task of the course is: to provide students with thorough knowledge in the field of inclusive education, namely in the field of diagnostic-analytical and consulting activities to form students' ability to use professional knowledge; ability to design and implement psychological and pedagogical technologies; ability to advise persons with special needs, parents (legal representatives) of children with special needs on the organization and implementation of individual educational and habilitation / rehabilitation psychological and pedagogical programs, optimization of social and environmental living conditions; ability to advise teachers of educational organizations that provide inclusive education for children with special educational needs.

Keywords: *inclusive education, children with special educational needs, inclusive environment, universal design, curriculum, individual development program*

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта» складена к.пед.н., доцентом Шапочкою Катериною Анатоліївною відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів педагогічних спеціальностей.

Дана програма «Інклюзивна освіта» може бути використана багато профільно в системі підготовки студентів та перепідготовки, підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Актуальність програми «Інклюзивна освіта» обумовлюється реформуванням системи спеціальної освіти в Україні, ст.19, 20 ЗУ «Про Освіту», що вимагає розробки нових ефективних методів корекційно-попереджувального та розвивального навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: теоретико-методологічні, нормативно-правові та організаційно-методичні засади інклюзивної освіти. Програма спрямована на висвітлення питань диференційованого викладання та оцінювання навчальних досягнень та розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі; взаємодії з різнопрофільними фахівцями та батьками дітей з особливими потребами; адаптації/модифікації курикулуму й методики викладання; розроблення індивідуальних навчальних планів та програм для дітей з особливими освітніми потребами на основі визначення їхніх потреб тощо. Для поглибленого вивчення пропонуються корисні ресурси, які складають сучасні наукові матеріали зарубіжних вчених, зокрема, канадських.

Мета та завдання навчальної дисципліни та очікуванні результати

Мета курсу – надати студентам сучасні базові знання з інклюзивної освіти, зокрема, розкрити тенденції й проблеми становлення інклюзивної освіти в країнах Західної Європи та Північної Америки, розкрити особливості впровадження інклюзивного навчання в системі національної освіти; висвітлення питань диференційованого викладання та оцінювання навчальних досягнень та розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі; взаємодії з різнопрофільними фахівцями та батьками дітей з особливими потребами; адаптації/модифікації курикулуму й методики викладання; розроблення індивідуальних навчальних планів та програм для дітей з особливими освітніми потребами на основі визначення їхніх потреб тощо.

Завдання курсу: надання студентам ґрунтовних знань в галузі інклюзивної освіти та соціальної педагогіки, а саме у сфері діагностико-аналітичної і консультативної діяльності сформувані у студентів здатність використовувати професійно-профільовані знання; здатність до проектування і впровадження психолого-педагогічних технологій; уміння консультивати осіб з ООП, батьків (законних представників) дітей з ООП з питань організації і реалізації індивідуальних освітніх і абілітаційних/реабілітаційних психолого-педагогічних програм, оптимізації соціально-середовищних умов життєдіяльності; уміння консультивати педагогів освітніх організацій, які здійснюють інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Передумови для вивчення дисципліни:

Вивчення дисциплін: педагогіка (загальна, дошкільна, історія дошкільної педагогіки), психологія (загальна, дитяча, педагогічна).

Навчальна дисципліна складається з 3-х кредитів.

Програмні результати навчання:

ПР-02. Розуміти, описувати й аналізувати процеси розвитку, навчання та виховання дітей раннього і дошкільного віку з використанням базових психологічних і педагогічних понять та категорій.

ПР-03. Розуміти природу і знати вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами.

ПР-07. Планувати освітній процес в закладах дошкільної освіти з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та складати прогнози щодо його ефективності.

ПР-08. Вміти складати індивідуальні програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами та необхідні для навчання документи; бути знайомим з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням.

ПР-10. Бути знайомим з програмою раннього втручання, розуміти можливості опори на нього в подальшій роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

ПР-19. Збирати та аналізувати дані про індивідуальний розвиток дитини

ПР-22. Дотримуватись умов безпеки життєдіяльності дітей раннього і дошкільного віку

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

Загальнопредметні:

КЗ-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

КЗ-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

КЗ-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

КЗ-4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

КЗ-5. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

КЗ-6. Здатність до міжособистісної взаємодії.

КЗ-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

КЗ-8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

КЗ-9. Здійснення безпечної діяльності.

Спеціальні (фахові) компетентності:

КС-1. Здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації.

КС-2. Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості (довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка, самоповага).

СК-9. Здатність до розвитку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості в дітей раннього і дошкільного віку.

СК -10. Вміння складати Індивідуальну програму розвитку та необхідні для навчання дітей з особливими освітніми потребами документи, бути знайомими з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням.

СК -15. Здатність до індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей

СК -19. Здатність до комунікативної взаємодії з дітьми, батьками, колегами

СК -20. Здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини.

Компетентність у сфері міжнародного та національного законодавства про інклюзивну освіту, здатність збагачувати досвід інклюзивної освіти в Україні та інших державах світу;

Компетентність у сфері концептуальних засад інклюзивної освіти (здатність розуміти значення комплексного підходу у наданні корекційних освітніх послуг в інклюзивному середовищі; знання і розуміння концепцій, теорій, принципів інклюзивної освіти; здатність розуміти основні положення інклюзивної освіти);

Компетентність у розумінні, сприйманні та виявленні етичних норм поведінки відносно осіб з особливими освітніми потребами, толерантного ставлення до дітей з ООП, недопущення дискримінації;

Компетентність щодо володіння базовими уявленнями про категорії осіб з особливими освітніми потребами, які є суб'єктами інклюзивної освіти; закономірностей та особливостей їх розвитку та особливостей супроводу;

Компетентність у використанні дослідницьких навичок з вивчення актуальних проблем розвитку інклюзивної освіти в сучасному світі; здатність володіти сучасними уявленнями про принципи організації, навчально-методичне забезпечення та механізми практичної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами; здатність використовувати професійно-профільовані знання у здійсненні інформаційної роботи серед населення з питань корекційної та інклюзивної освіти.)

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Визначення основних понять «інклюзія», «інтеграція», та ін.

Тема 2. Міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти.

Тема 3. Національне законодавство в сфері інклюзивної освіти.

Тема 4. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості спеціальної освіти.

Тема 5. Передумови для забезпечення успішної інклюзії.

Тема 6. Роль батьків у впровадженні інклюзивної освіти.

Тема 7. Діти з особливими освітніми потребами.

Тема 8. Індивідуальна програма розвитку.

Тема 9. Технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі.

3. Рекомендована література

Базова

1. Колупасва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Монографія. -К.: САММІТ-книга, 2008

2. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупасвої А.А. - К: « А. С. К. », 2012. - 308 с.

3. Данілавічюте Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / За заг. ред. А. А. Колупасвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 360 с.
4. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / за загальною редакцією Колупасвої А. А. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 124с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
5. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч. курс та навчально-методичний посібник / за заг.ред. А. А. Колупасвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. - 124 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
6. Універсальний дизайн в освіті: посібник / Під заг. ред. Софій Н. З., - К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. - 76 с.
7. Шапочка К.А. Методичні рекомендації з дисципліни «Інклюзивна освіта». Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2020. 137 с.
8. Синьов В.М., Коберник Г.М. Основи дефектології: навчальний посібник / В.М. Синьов, Г.М. Коберник – К.: Вища школа., 1994. – 143с.

Допоміжна

1. Андрійчук Н. М. Моделі спеціальної та інклюзивної освіти в сучасних американських та британських дослідженнях / Н. М. Андрійчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка / голов. ред. Г. Терещук; редкол.: І. Задорожна, В. Кравець, Л. Морська [та ін.]. – Тернопіль: ТНПУ, 2016. – № 3. – С. 155–161.
 - ◆ Асистент вчителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда, під заг.ред. М. Ф. Войцехівського. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 172 с.
 - ◆ Астахова М. С. Базові моделі інклюзивної освіти дітей з особливими потребами [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://nach.com.ua/docs/index441825.html?page=10>
 - ◆ Білозерська І. О. Сім'я як осередок соціального інтегрування дитини з порушеннями психофізичного розвитку / І.О. Білозерська // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. - 2011. - Вип. 2. - С. 15-22.
 - ◆ Бондар В. І. Актуальні проблеми розвитку освіти дітей з обмеженнями життєдіяльності: шлях від інституалізації до інтеграції / В. І. Бондар, В. М Синьов // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: серія соціально-педагогічна. Вип. XII / За ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – 462 с.
 - ◆ Бондар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен / В. Бондар // Рідна школа. – 2011. – № 3. – С. 10–14.
 - ◆ Будяк Л. В. Організаційно-педагогічні умови інклюзивного навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітній сільській школі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 / Л. В. Будяк. – К., 2010. – 23 с.
 - ◆ Декларація про права розумово відсталих осіб [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_119.
 - ◆ Декларація про права інвалідів [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_117.

- ◆ Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка: посібник для вчителів початкових класів / за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. – К.: - 2004. – 152 с.
- ◆ Доступність та універсальний дизайн: навчально-методичний посібник. / В. О. Азін, Я. В. Грибальський, Л. Ю. Байда, О. В. Красюкова-Еннс // . – К., 2013. – 128 с.
- ◆ Загальна Декларація ООН про права людини [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
- ◆ Закон України «Про дошкільну освіту» № 2628-III від 11.07.2001 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
- ◆ Закон України «Про освіту» №1144-12 від 04.06.91р. зі змінами. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
- ◆ Закон України «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї» №1767 – VI від 16.12.2009 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1767-17>
- ◆ Засенко В. В. Особливі діти: освіта та супровід / наук.-метод. журнал «Світогляд». №4. 2015. – С.12-15.
- ◆ Засенко В. В. Освіта осіб з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. / НАПН України / за ред. В. Г. Кременя. – К., 2016. – С. 68-77.
- ◆ Ілляшенко Т. Діти з церебральним паралічем у загальноосвітній школі / Т. Ілляшенко // Початкова школа. – 2008. – № 11. – С. 58-61.
- ◆ Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Патрикеєва О. О., Софій Н. З., Найда Ю. М. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2012. - 100 с.
- ◆ Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: Навчально-методичний посібник / Кол. упорядників: Патрикеєва О. О., Софій Н. З., Луценко І. В., Василяшко І. П. Під заг. ред. Шинкаренко В. І. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. - 96 с.
- ◆ Індекс інклюзії: професійно-технічний навчальний заклад: навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Софій Н. З., Найда Ю. М., Пашенко О. В. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2012. – 92 с.
- ◆ Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посіб. / Тім Лорман, Джоан Деспелер, Девід Харві; пер. з англ. – К.: СПД-ФО Парашин І. С., 2010. - 296 с.
- ◆ Інклюзивна освіта: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / С. П. Миронова та ін. ; за заг. ред. С. П. Миронової ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. - Кам'янець-Подільський, 2012. - 191 с.
- ◆ Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Колупасєва А. А., Софій Н. З., Найда Ю. М. та ін. За заг. ред. Даниленко Л. І., - 2-ге видання, стереотипне – К.: ФО-П Парашин І. С., 2010. - 128 с.
- ◆ Колупасєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук. – метод. посіб. /А.А. Колупасєва, Л.О. Савчук. – К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.
- ◆ Колупасєва А. А. Діти з особливими потребами в освітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: Навчально-методичний посібник / А.А. Колупасєва, О.М. Тараненко. – К.: «АТОПОЛ». - 2010. – 96 с. - (Серія «Інклюзивна освіта»).

- ◆ Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – К. : Наук. світ, 2010. – 196 с.
 - ◆ Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.
 - ◆ Колупаєва А. А. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навч. курс та навчально-методичний посібник / А.А. Колупаєва, Е.А. Данілавичюте, С.В. Литовченко. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 197 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
 - ◆ Конвенція ООН про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_174
 - ◆ Конвенція ООН про права дитини [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021
 - ◆ Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
 - ◆ Критерії оцінювання досягнень учнів початкових класів з особливими освітніми потребами, які навчаються у загальноосвітніх школах в умовах інклюзії. Довідник науково-дослідницької лабораторії інклюзивної освіти. / Упорядники: Савчук Л. О., Юхимець І. В., Яценюк Л. І. – Рівне: РОІППО, 2012. – 330 с.
 - ◆ Липа В. А. Основы коррекционной педагогики: учеб. пособие / В. А. Липа. – Донецк: Лебідь, 2002. – 327 с.
 - ◆ Миронова С. П. Основы коррекционной педагогики: навч.-метод. посібник / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2010. – 263 с.
 - ◆ Особливості викладання в інклюзивному навчальному середовищі: практика спільного викладання / Н. З. Софій // Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови: наук.-метод. зб.: / за ред.: В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. - 2015. - Вип. 10. – С. 173-177.
- Психологічний та соціально-педагогічний супровід навчання і виховання «особливої дитини» у школі : метод. посібник / за ред. Д. Д. Романовської, С. І. Собкової. Чернівці : Технодрук, 2009. – 196 с.
- ◆ Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та розумового розвитку / За ред. Л. С. Вавіної. — К. : АТОПОЛ, 2010. — 242 с. 111. Рассказова О. І. Теорія та практика розвитку соціальності учнів в умовах інклюзивної освіти: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05 / О. І. Рассказова. – Луганськ, 2014. – 44 с.
 - ◆ Розвиток ресурсних центрів для батьків дітей з особливими потребами: Навчально-методичний посібник / Н. З. Софій, Ю. М. Найда. – К.: Плеяди, 2007, 234 с.
 - ◆ Сак Т. В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі : навч. курс та наук.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / Т. В. Сак. — К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. — 168 с. — (Серія «Інклюзивна освіта»).
 - ◆ Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка, олігофренопедагогіка: підручник. Ч. I / В. М. Синьов. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – 238 с.
 - ◆ Синьов В. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні / В. Синьов, А. Шевцов // Дефектологія. – 2004. – № 2. – С. 6 – 11.

❖ Сисоєва С. О. Особистісно орієнтовані педагогічні технології: метод проектів / С.О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика // Наук.-метод. журн. – 2002. Вип. 1 (5). – С. 73-80.

❖ Сисоєва С. О. Педагогічні технології: визначення, структура, проблеми впровадження / С.О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика // Наук.метод. журн. – 2002. Вип. 4. – С. 69-79.

❖ Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: методичний посібник / Під заг. ред. Софій Н. З., – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 66 с.

❖ Таранченко О. М. Інклюзивна освіта. Освіта дітей з особливими потребами / О. М. Таранченко, С. В. Литовченко // Позашкілля. Шкільний світ. - № 3 (015). - 2008. – С. 15-25.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

5. Засоби діагностики успішності навчання: поточне усне опитування, поточні письмові самостійні роботи, контрольна робота, тестові технології, презентації, проекти, підсумкова комплексна контрольна робота.